

УДК 92.73:316.7:78(477)"20"
DOI 10.32461/2226-3209.2.2025.338910

Цитування:

Білий І. В. Трансформація української музичної попкультури крізь призму концепції культурного націоналізму. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 2. С. 94–98.

Білий Ілля Володимирович,
аспірант Київського національного
університету культури і мистецтв
<https://orcid.org/0009-0007-3687-6644>
leevwhite@gmail.com

Bilyi I. (2025). Transformation of Ukrainian Musical Pop Culture Through the Prism of the Concept of Cultural Nationalism. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 94–98 [in Ukrainian].

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ ПОПКУЛЬТУРИ КРІЗЬ ПРИЗМУ КОНЦЕПЦІЇ КУЛЬТУРНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Мета статті – виявити особливості трансформаційних процесів в українській музичній попкультурі крізь призму концепції культурного націоналізму. **Методологія дослідження.** Застосовано метод наукового узагальнення, функціональний метод, системний метод, завдяки якому українську музичну попкультуру розглянуто в як складну багатоаспектну систему і водночас як підсистему загальної культури та ін. **Наукова новизна.** Досліджено українську музичну попкультуру 2014–2024 рр. крізь призму концепції культурного націоналізму та окреслено особливості характерних для означеного періоду трансформаційних процесів, зумовлених піднесенням національної ідентичності; уточнено поняття «популярна культура» та «музична культура», а також запропоновано визначення поняття «українська музична попкультура»; типологізовано трансформації української музичної популярної культури в контексті активізації культурного націоналізму. **Висновки.** Українська музична попкультура у 2014–2024 рр. зазнала суттєвих трансформацій, перетворившись на середовище популяризації проукраїнських наративів та осмислення важливих для всього українського народу суспільно-політичних питань. Основними каталізаторами змін у середині української музичної популярної культури стали Євромайдан, Революція гідності, анексія Криму, початок Антитерористичної операції на сході України, російсько-українська війна. На сучасному етапі українська музична попкультура характеризується активізацією національної та етнокультурної проблематики, що зумовлено пріоритетним положенням концепції культурного націоналізму в умовах російсько-української війни. Одним із найпоширеніших образів сучасної вітчизняної музичної попкультури є інтелектуал/інтелектуалка з виразною національною ідентичністю, творчість якого/якої здійснює активний вплив на формування світоглядної позиції, національної приналежності, посилення патріотичних почуттів та героїчних прагнень в боротьбі за свободу України.

Ключові слова: українська музична попкультура, трансформаційні процеси, культурний націоналізм, національна ідентичність, російсько-українська війна.

Bilyi Illia, Postgraduate Student, Kyiv National University of Culture and Arts

Transformation of Ukrainian Musical Pop Culture Through the Prism of the Concept of Cultural Nationalism

The purpose of the article is to identify the features of transformation processes in Ukrainian musical pop culture through the prism of the concept of cultural nationalism. **Research methodology.** The method of scientific generalisation, functional method, systemic method was applied, thanks to which Ukrainian musical pop culture was considered as a complex multi-faceted system and at the same time as a subsystem of general cultures. **Scientific novelty.** Ukrainian musical pop culture 2014–2024 was studied through the prism of the concept of cultural nationalism and outlines the features of the transformation processes characteristic of the specified period, caused by the rise of national identity; the concepts of ‘popular culture’ and ‘musical culture’ are clarified, and a definition of the concept of ‘Ukrainian musical pop culture’ is proposed; the transformations of Ukrainian musical popular culture in the context of the activation of cultural nationalism are typified. **Conclusions.** Ukrainian musical pop culture in 2014–2024 underwent significant transformations, becoming an environment for the popularisation of pro-Ukrainian narratives and the understanding of socio-political issues important for the entire Ukrainian people. The main catalysts for changes within Ukrainian musical popular culture were Euromaidan, the Revolution of Dignity, the annexation of Crimea, the beginning of the Anti-Terrorist Operation in eastern Ukraine, and the Russian-Ukrainian war. At the present stage, Ukrainian musical pop culture is characterised by the intensification of national and ethnocultural issues, which is due to the priority position of the concept of cultural nationalism in the conditions of the Russian-Ukrainian war. One of the

most common images of modern domestic musical pop culture is an intellectual with a distinct national identity, whose work has an active influence on the formation of a worldview, national identity, strengthening patriotic feelings and heroic aspirations in the struggle for the freedom of Ukraine.

Keywords: Ukrainian pop culture, transformational processes, cultural nationalism, national identity, Russian-Ukrainian war.

Актуальність теми дослідження. Українська музична попкультура – складна багатоаспектна система, еволюція якої безпосередньо пов'язана з напрямками розвитку українського суспільства та тенденціями сучасного соціокультурного простору. Серед інших впливів, що здійснює музична попкультура на соціум, на сучасному етапі чи не найбільше активізується вплив на формування і посилення відчуття групової та індивідуальної національної ідентичності, що зумовлено складною внутрішньо- та зовнішньополітичною ситуацією в Україні. Утвердженню та посиленню національної ідентичності сприяє культурний націоналізм, відповідно до специфіки якого відбувається сенсово-змістове наповнення конкретних форм її мистецького вираження. У цьому контексті актуальним вбачається дослідження особливостей трансформаційних процесів української музичної попкультури крізь призму концепції культурного націоналізму.

Аналіз досліджень і публікацій. На сучасному етапі музична попкультура є одним із перспективних напрямів дослідження українських науковців, а інтерес до багатьох аспектів її проявів з боку представників різних галузей знань, в тому числі й культурологів, протягом останнього десятиліття помітно зростає.

Вдалу спробу прослідкувати трансформацію понять масової культури, попкультури і тих мистецьких жанрів, які є їхніми складовими, у науковому дискурсі XIX–XXI ст. здійснює Н. Самікова в статті «Масова культура та соціокультурні тенденції XXI століття: взаємозв'язок та реалізація (на прикладі окремих зразків попмузики)» [13]. Проблематиці єдності етнокультурних та масових реалій музичної культури в просторі сучасного культуротворення присвячена публікація С. Кислої «Діалог етно- та попкультури і музичному мистецтві XX–XXI століть» [5]. Проблематику сучасного розуміння масового музичного мистецтва як феномену індустрії в умовах глобалізації культури XXI ст. розглядає С. Жихарева [4].

В окремих дослідженнях та публікаціях частково розглянуто деякі аспекти проблематики формування національної ідентичності засобами музичної попкультури. Так, наприклад, А. Бурлака у статті «Сучасна українська естрадна пісня як засіб трансляції

культурної ідентичності» [2] розглядає місце і значення української естрадної пісні в соціокультурному житті українського народу, а також аналізує вимоги до сучасної української естрадної пісні як соціокультурного феномену. Деякі особливості сучасних українських естрадних пісень як літопису повномасштабного російського вторгнення на українські землі та специфічного засобу медіаборотьби розглядає А. Попова у науковій публікації «Сучасні естрадні пісні як засіб боротьби: українські реалії» [11]. Проте загалом питання лишається недостатньо висвітленим.

Мета статті – виявити особливості трансформаційних процесів в українській музичній попкультурі крізь призму концепції культурного націоналізму.

Виклад основного матеріалу. Музика виконує багато функцій в буденному житті людини, а іноді бере на себе допоміжні ролі. Коли феномен музики розглядається в соціальному контексті, його можна визначити як певну художню область, що завершує багато цінних елементів у соціумі. Сучасна музика вирізняється суттєвою стильовою та жанровою розмаїттю, включає в себе елементи різноманітних культур і зосереджена на самовираженні та новаторстві. З розвитком засобів масової інформації музична попкультура поступово стала важливою частиною сучасного суспільства, а її жанри, від року і хіп-хопу до попмузики являють собою різноманітні культурні цінності та дух часу.

Експлікація поняття «українська музична попкультура» передбачає уточнення понять «популярна культура» та «музична культура».

Як стверджують науковці, «попкультура» – складний аналітичний та критичний термін, основним значенням якого для культурної теорії було розширення кола текстів та практик, що вивчаються і досліджуються в межах гуманітарних наук [15, 630]. Найбільш поширене трактування терміна «попкультура» ототожнює його з розвагами, що виробляються через комерційні медіа (телебачення, кіно, музична індустрія та ін.), мають економічний та технологічний потенціал для охоплення великої, демографічно різноманітної та географічно розсіяної аудиторії (популярність у цьому випадку вимірюється моделями споживання). Натомість з погляду

виробництва популярна культура – це те, що «народ» створює або робить для себе. Це визначення досить тісно узгоджується з антропологічним визначенням культури як «практик повсякденного життя» або народної культури, пов'язаної з певними спільнотами. Водночас обидва ці визначення трактують популярну культуру як простір різноманітної та експансивної діяльності. С. Русаков наголошує на орієнтації попкультури, основою якої є естетика повсякденності, а засобами трансляції – сучасні медіа, на створення відповідної потребам людини форми і здатності не лише «актуалізувати традиційні смисли культури, оновлюючи їх, але й адаптувати для розуміння складні наукові світоглядні парадигми сучасного буття» [12, 326]. Як «репрезентативна культура», попкультура передає і забезпечує фундаментальний контекст сенсу і значущості, формуючи центральний ресурс соціальної інтеграції через системи культурних символів [14, 34].

Музичну культуру зазвичай розуміють як широке явище, унікальну систему, засобами якої в суспільстві відбувається обмін і споживання «музичних цінностей, створених і виконаних композицій», а в цілому відноситься «усе, що має будь-який стосунок до музики: музичні заставки до телепередач і бій курантів, спортивні марші й музика для інтенсифікації виробничого процесу тощо» [9, 38]. Вітчизняні дослідники І. Кутняк та І. Околович пропонують трактувати українську музичну культуру як «усе, що надбане у сфері музики як виді мистецтва і формі суспільної свідомості етнічною спільнотою та окремою особистістю (етнофором) на теренах України та поза її межами (в діаспорі)» [7, 198]. На думку І. Бондар, «сучасна музика створила особливий простір репрезентації різних культурних стилів, і, будучи сферою об'єктивування культури, є ефективним механізмом, що впливає через естетичну свідомість на самоідентифікацію людини» [1, 3]. Цілком погоджуючись з такими визначеннями, у власному дослідженні розглядаємо українську музичну популярну культуру як надбання у сфері популярної музики – синтезі західних музичних традицій попкультури і української національної специфіки, що сформувалася в умовах специфічного соціокультурного тла та сучасної національної ситуації – та формі свідомості українського соціуму.

Українська музична попкультура характеризується: запозиченням елементів американської та європейської музичної

попкультури; розвитком культурних традицій української музики в історичній ретроспективі і донині; злиттям з естетичною свідомістю сучасного українського суспільства.

Музична попкультура впливає на формування та посилення відчуття національної ідентичності – «осмисленої приналежності до певного суспільства, наслідком встановлення якої є ототожнення людиною себе з певною мовою, традиціями, історією, релігією та культурними особливостями» [10, 52]. Власне формування національної ідентичності апіорі передбачає наявність впливу «процесів культурації (участі особи в символічній культурі: традиціях, віруваннях, мистецтві й історії) та соціалізації (засвоєння певної системи знань, норм і цінностей, поведінки в певному суспільстві)» [6, 65]. У контексті трансформаційних процесів української музичної попкультури останнього десятиліття доцільно звернутися до концепції культурного націоналізму, що позиціюється як «ефективна світоглядна позиція творців національної культури, котра культивує й утверджує національну ідентичність (ширше – національну ідею), дає підстави для її істинної інтерпретації та художнього вираження» [8, 216].

Трансформаційні процеси в українській музичній попкультурі 2014-2024 рр. – це наслідки тривалого опосередкованого антиукраїнського культурного терору, що наприкінці 2000-х рр. – в перші роки 2010-х рр. реалізувався засобами популяризації російськомовного музичного продукту, штучного створення умов, за яких україномовний контент музичної попкультури позиціювався як такий, що створений для невеликої кількості реципієнтів, а отже некомерційний.

Посилення диктату східного сусіда в насадженні проросійських наративів, мови, культури, традицій та ін. при створенні умов для утиску української культури, зумовило процес формування самосвідомості української нації, реновації багатого національного спадку. Зі змінами соціокультурного стану суспільства протягом 2014-2024 рр. культурний націоналізм набуває величезну аудиторію, актуалізуючи при цьому нові напрями в музичній популярній культурі.

З початку російсько-української війни (з 2014 р.) у вітчизняній музичній попкультурі відбуваються важливі трансформаційні процеси, що пов'язані з питаннями національної приналежності, самоідентифікації та ідентичності. Досить умовно можна поділити їх за спрямуванням на два типи:

- внутрішні: зміни всередині музичної попкультури, зумовлені подіями сучасного українського соціокультурного простору, що пов'язані з творчими, виробничими та організаційними аспектами;

- зовнішні: зміни, що здійснюють цілеспрямований вплив на потенційного реципієнта в контексті тенденцій культурного націоналізму.

До першого типу можна віднести:

- зміну мови як самого музичного продукту (пісні), так і мови проведення концертів, конкурсів, фестивалів, аудіовізуальних продуктів, мови комунікації у традиційних та нових медіа;

- зміну наративу (зазвичай виражається у появі нового тематичного спрямування творчості музикантів чи співаків, наприклад, висвітлення подій на Євромайдані та під час Революції Гідності; анексії Криму, початку Антитерористичної операції на Донбасі, окремих подій російсько-української війни та ін.).

До другого типу належить створення представниками сучасної української музичної попкультури аудіального (пісня) або аудіовізуального продукту (відеокліп), спрямованого на формування індивідуальної чи групової національної ідентичності, посилення героїко-патріотичних настроїв, підтримку бойового духу, протидію проросійським медіавпливам та ін.

На відміну від першого типу, який характерний для всього досліджуваного періоду, вирізняючись активізацією на початку, у зв'язку з внутрішньополітичними подіями 2014 р., та починаючи з 2021 р., як реакція на можливу збройну агресію з боку Росії, другий тип трансформацій української музичної попкультури виникає як наслідок початку повномасштабного воєнного вторгнення російських військ на українські землі і характерним для 2022–2024 рр.

Так, наприклад, протягом 2015–2018 рр. у музичній попкультурі України активізується напрям, в основі якого піднесення національної основи та її органічний синтез з провідними західними тенденціями популярної культури, що отримало виявлення в ряді новаторських продюсерських проєктів. Серед інших назовемо: музичний гурт «KAZKA» (продюсер – Ю. Ніккітін, вокалістка – О. Заріцька, сопілкар – Д. Мазуряк, мультиінструменталіст – М. Будах); гурти «ДахаБраха» (продюсер В. Троїцький) та «ZITKANİ» (фронтвумен В. Левченко). Дослідники також наголошують на тому, що події Революції гідності посприяли появі

полярних тенденцій: «звернення до національних традицій, зокрема до автентичної пісенної культури в пошуку нової української ідентичності (це отримало вираження в різноманітних експериментальних переважно жанрово-стильових формах) та українізації трендів західної музичної естради» [3, 98], показовими прикладами яких є творчість гуртів «Воплі Відоплясова», Ot Vinta, Kozak System, Lemko Bluegrass Band, Тапас Чубай, «Правиця», ANTONINA Project, ONUKA, Go_A, «Гуляйгород GG», Христина Соловій, Іванка Червінська та ін.

Висновки. Українська музична попкультура у 2014–2024 рр. зазнала суттєвих трансформацій, перетворившись на середовище популяризації проукраїнських наративів та осмислення важливих для всього українського народу суспільно-політичних питань. Основними каталізаторами змін в середині української музичної популярної культури стали Євромайдан, Революція гідності, анексія Криму, початок Антитерористичної операції на сході України, російсько-українська війна.

На сучасному етапі українська музична попкультура характеризується активізацією національної та етнокультурної проблематики, що зумовлено пріоритетним положенням концепції культурного націоналізму в умовах російсько-української війни. Одним із найпоширеніших образів сучасної вітчизняної музичної попкультури є інтелектуал / інтелектуалка з виразною національною ідентичністю, творчість якого/якої здійснює активний вплив на формування світоглядної позиції, національної приналежності, посилення патріотичних почуттів та героїчних прагнень в боротьбі за свободу України.

Література

1. Бондар І. М. Естетичні новації сучасної української музики як вияв світовідчуття людини кінця ХХ – початку ХХІ століть : дис. кандидата філософських наук: 09.00.08. Київ, 2014. 190 с.
2. Бурлака А. В. Сучасна українська естрадна пісня як засіб трансляції культурної ідентичності. *Питання культурології*. 2023. Вип. (41). С. 43–51. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.41.2023.276688>.
3. Бурлака А. В. Українська естрадна пісня в сучасній масовій художній культурі : кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису : дисертація ... доктора філософії: 034 «Культурологія» / Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, 2023. 194 с.
4. Жихарева Є. М. Масове музичне мистецтво як феномен індустрії в умовах глобалізації культури ХХІ століття. *Професійна мистецька*

освіта і художня культура: виклики ХХІ століття : матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 квітня 2016 року, м. Київ. С. 368–375.

5. Кисла С. В. Діалог етно- та попкультури і музичному мистецтві ХХ – ХХІ століть. *Молодий вчений*. 2018. № 2 (54). С. 103–106.

6. Кузьменко О. Кіно як інструмент формування національної ідентичності. *Український контент*. Kultury Wschodniosłowiańskie – Oblicza I Dialog. 2012. Т. II. Р. 65–75.

7. Кутняк І., Околович І. Українська музична культура в мистецько-освітньому просторі ХХ–ХХІ ст. *Молодий вчений*. 2019. № 8 (72). С. 198–201.

8. Марочканіч І. Культурний імперіалізм і культурний націоналізм: пролегомени до експлікації. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 12. С. 213–217.

9. Негребецька О. Ціннісний контекст музичної культури. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Педагогічні науки*. 2012. Вип. 107(2). С. 38–45.

10. Павліченко Є. О. Репрезентація національної ідентичності в сучасній візуальній культурі : дисертація ... доктора філософії: 034 «Культурологія» / Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, 2024. 176 с.

11. Попова А. Б. Сучасні естрадні пісні як засіб боротьби: українські реалії. *Музика в діалозі з сучасністю: освітні, мистецтвознавчі, культурологічні студії* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : КНУКіМ., 2020. С. 43–45.

12. Русаков С. С. Масова та популярна культура: спільне та відмінне. *Гілея : науковий вісник*. 2011. Вип. 49. С. 326–331.

13. Самікова Н. Масова культура та соціокультурні тенденції ХХІ століття: взаємозв'язок та реалізація (на прикладі окремих зразків поп-музики). *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2021. № 1 (50). С. 21–35.

14. Göttlich U. Wie repräsentativ kann populäre Kultur sein? Die Bedeutung der Cultural Studies für die Populärkulturanalyse, in: ders. C. Albrecht/W. Gebhardt (Hg.): Populäre Kultur als repräsentative Kultur. Die Herausforderung durch die Cultural Studies, 2002, 33–51.

15. Szeman I. Pop Culture. Bloomsbury Handbook to Literary and Cultural Theory. 2018. 800 p.

References

1. Bondar, I. M. (2014). Aesthetic Innovations of Modern Ukrainian Music as a Manifestation of a Person's Worldview of the Late 20th – Early 21st Centuries. PhD Thesis. Kyiv [in Ukrainian].

2. Burlaka, A. V. (2023). Modern Ukrainian Pop Song as a Means of Transmitting Cultural Identity. *Issues of Cultural Studies*, (41), 43–51 [in Ukrainian].

3. Burlaka, A. V. (2023). Ukrainian Pop Song in Modern Mass Artistic Culture. PhD Thesis. Kyiv [in Ukrainian].

4. Zhykhareva, E. M. (2016). Mass Musical Art as a Phenomenon of the Industry in the Conditions of Globalisation of Culture of the 21st Century. Professional Art Education and Artistic Culture: Challenges of the 21st Century. Materials of the II International Scientific and Practical Conference. April 14–15, 2016. Kyiv, pp. 368–375 [in Ukrainian].

5. Kysla, S. V. (2018). Dialogue between Ethno- and Pop Culture and Musical Art of the 20th–21st Centuries. *Young Scientist*, 2 (54), 103–106 [in Ukrainian].

6. Kuzmenko, O. (2012). Cinema as a Tool for Forming National Identity. *Ukrainian Content. Kultury Wschodniosłowiańskie – Oblicza I Dialog*, II, 65–75 [in Ukrainian].

7. Kutniak, I., & Okolovych, I. (2019). Ukrainian Musical Culture in the Artistic and Educational Space of the 20th–21st Centuries. *Young Scientist*, 8 (72), 198–201 [in Ukrainian].

8. Marochkanych, I. (2015). Cultural Imperialism and Cultural Nationalism: Prolegomena to Explication. *Current Issues of Humanities*, 12, 213–217 [in Ukrainian].

9. Nehrebetska, O. (2012). Valuable Context of Musical Culture. Scientific notes of the Volodymyr Vynnychenko Kirovohrad State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences, 107(2), 38–45 [in Ukrainian].

10. Pavlichenko, E. O. (2024). Representation of National Identity in Modern Visual Culture. PhD Thesis. Kyiv [in Ukrainian].

11. Popova, A. B. (2020). Modern Pop Songs as a Means of Struggle: Ukrainian Realities. Materials of the International scientific-practical conference 'Music in dialogue with the modernity: studios of educational, art history, culturalological'. Kyiv, 43–45 [in Ukrainian].

12. Rusakov, S. S. (2011). Mass and Popular Culture: Common and Distinctive. *Gileya*, 49, 326–331 [in Ukrainian].

13. Samikova, N. (2021). Mass Culture and Socio-Cultural Trends of the 21st Century: Interrelation and Implementation (on the example of individual samples of pop music). *Journal of the Ukrainian National P. I. Tchaikovsky Academy of Music*, 1 (50), 21–35 [in Ukrainian].

14. Göttlich, U. (2002). Wie repräsentativ kann populäre Kultur sein? Die Bedeutung der Cultural Studies für die Populärkulturanalyse, in: ders. C. Albrecht/W. Gebhardt (Hg.): Populäre Kultur als repräsentative Kultur. Die Herausforderung durch die Cultural Studies. pp. 33–51 [in German].

15. Szeman, I. (2018). Pop Culture. Bloomsbury Handbook to Literary and Cultural Theory [in English].

Стаття надійшла до редакції 05.05.2025
Отримано після доопрацювання 06.06.2025
Прийнято до друку 16.06.2025